

TARPTAUTINIŲ KLASIFIKATORIŲ SISTEMOS DIEGIMAS LIETUVOJE

Valentina Karazinienė
Statistikos departamento
Metodologijos ir kokybės skyriaus
Klasifikacijų poskyrio vedėja
Tel. (8 5) 236 4716
El. p. valentina.karaziniene@stat.gov.lt

Doc. dr. Vytautas Valiukėnas
Lietuvos standartizacijos departamento
Planavimo ir tikrinimo skyriaus leidybos ekspertas
Tel. (8 5) 279 1153
El. p. vytautas.valiukenas@lsd.lt

Informacinės sistemos – žmogaus proto sukurtas produktas. Kūrėjui tokios sistemos daugeliu atvejų – įvairiausių skaičių, simbolių ir ženklų sekų visuma, vartotojui – reikalinga informacija. Kad abi pusės viena kitą suprastų, yra kuriama bendra kalba, išreikšta ir informacinėms technologijoms, ir vartotojui suprantama forma. Ši bendra kalba – tai klasifikatoriai ir įvairiausi kodiniai žodynai – susisteminti aprašomų objektų, pagal kuriuos bus apdorojama ir teikiama informacija, sąrašai, išreikšti tam tikrą struktūrą atitinkančiais kodais ir jų apibrėžtimis. Ypač aukšti reikalavimai keliami klasifikatoriaus kodo struktūrai. Pasirinkę hierarchinę kodo struktūrą, norimą informaciją, galime grupuoti ir analizuoti įvairiais lygmenimis ir pjūviais. Dėl to kiekvienos informacinės sistemos kūrimas prasideda nuo projektavimo stadijos, kai, siekiant užtikrinti vartotojų poreikius, tarp kitų dalykų numatomas ir reikalingų klasifikatorių sąrašas. Aišku, klasifikatoriai gali būti kuriami tik tos sistemos poreikiams tenkinti. Todėl neturint tam tikrų nustatytų klasifikatorių kūrimo ir naudojimo reikalavimų, jų skaičiaus didėjimas yra spartesnis už informacinių sistemų augimą. Tokia situacija būtų normali, jei negalvotume apie informacijos mainus tarp skirtingų sistemų, tenkinančių žinybinius, tarpžinybinius ar tarptautinius poreikius. Tačiau, plečiantis technologinių informacinių priemonių galimybės, kuriamos integruotos informacinės sistemos, tarpusavyje užtikrinančios tiesioginius informacijos mainus. Tarptautinė praktika rodo, kad informacinių sistemų tvarkyba ir informacijos paieška be darnios klasifikatorių sistemos atsieina daug brangiau, negu susitvarkyti pačią klasifikatorių sistemą. Taip atsiranda poreikis bendrai klasifikacijos sistemai, kurią sukurti galima tik tam tikra tvarka kuriant naujus ir derinant jau naudojamus klasifikatorius.

Iki Lietuvos valstybingumo atkūrimo 1990 m. respublikos oficialiosios statistikos ir kitų institucijų informacinėse sistemose ekonominei bei techninei

informacijai klasifikuoti ir koduoti, kaip bendra kalba, buvo vartojama visasąjunginių techninės ir ekonominės informacijos klasifikatorių sistema, t. y. šalies planinę ekonomikos raidą išreiškianti klasifikavimo sistema, pagrįsta **Visasąjunginiu liaudies ūkio šakų klasifikatoriumi (VLŪŠK)**. Ši sistema, sudaryta iš daugiau kaip 20 klasifikatorių, buvo tvarkoma centralizuotai, todėl tik dalis šios sistemos atitiko Lietuvos poreikius. Vyriausiasis šios sistemos tvarkytojas ir pagrindinis vartotojas Lietuvoje iki 1990 m. buvo Centrinės statistikos valdybos Respublikinis skaičiavimo centras. Buvo sukaupta didelė organizacinio metodologinio ir kitokio darbo su šios sistemos klasifikatoriais darbo patirtis, tačiau Lietuvos valstybingumo pripažinimas tarptautiniu mastu ir jos priėmimas į JTO, Pasaulio banką, Tarptautinį valiutos fondą ir kitas Europos organizacijas, taip pat bendradarbiavimas su Eurostatu (Europos Bendrijų statistikos tarnyba) vertė kuo skubiau keisti statistinės informacijos struktūrą, minėtoms organizacijoms teikti statistinę informaciją joms suprantama forma. Tapo akivaizdu, kad Lietuvai pasukus rinkos ekonomikos keliu, anksčiau naudota preciziškai tiksli planinės ekonomikos klasifikavimo sistema naujiems ekonomikos pokyčiams išreikšti nebetinka. Taigi jos buvo atsisakyta, o klasifikacijų skyrius Statistikos departamente buvo panaikintas.

Lietuvoje klostėsi nauji santykiai tarp verslo ir valdžios sektorių, plėtėsi bendradarbiavimas su kitomis rinkos ekonomikos šalimis. Be to, Lietuvos siekis tapti Europos Sąjungos nare mus įpareigojo susipažinti su ES teisės aktais, įskaitant susijusius su statistinių klasifikatorių naudojimu skelbiant statistiką ir sprendžiant kitas šalių tarpusavio bendravimo problemas. Europos Sąjungos šalių narių naudojami klasifikatoriai sudaro ištisą tarptautinę ekonominių ir socialinių klasifikatorių sistemą. Siekiant sumažinti statistinės informacijos rengimo sąnaudas, užtikrinti jos palyginamumą, klasifikatorių, kaip bendros kalbos, kūrimui, naujinimui, derinimui tarp atskirų pasaulio

šalių, organizacijų ir kitų darinių, ypač informacijos vartotojų, skiriamas labai didelis dėmesys. Klasifikatorių kūrimo ir tobulinimo procese dalyvauja ne viena tarptautinė organizacija. Be Jungtinių Tautų ir Europos Sąjungos ekspertų, šiame darbe dalyvauja Tarptautinis valiutos fondas, Pasaulio bankas, Pasaulinė sveikatos, Pasaulinė turizmo, Tarptautinė darbo organizacijos, Muitų bendradarbiavimo taryba ir kitos organizacijos. 1972 m. JT Statistikos komisijos 17-ojoje sesijoje ir 1973 m. 21-ame Europos statistikų konferencijos plenariniame posėdyje buvo priimtas sprendimas dėl tarptautinės integruotos klasifikacijos sistemos kūrimo. Beveik tuo pat metu Muitų bendradarbiavimo taryba, siekdama sukurti bendrą nomenklatūrą, užtikrinančią užsienio prekybos statistikos ir muitų administravimo tarnybų poreikius, priėmė sprendimą iš esmės peržiūrėti buvusią muitų nomenklatūrą. Šių sprendimų priėmimas sudarė sąlygas prieš tai egzistavusių klasifikatorių tarpusavio ryšiams nustatyti ir suderinti ekonominių klasifikatorių sistemai sukurti.

Jungtinių Tautų ir Europos Sąjungos šalys naudoja per 100 įvairių statistinių klasifikatorių, kuriuos galima sugrupuoti į tris pagrindines grupes: ekonominiai, socialinės sferos ir kitų sričių klasifikatoriai. Įvairių klasifikatorių buvimą lemia apibrėžtos funkcijos ir sprendžiami uždaviniai. Vienas iš pagrindinių statistinės analizės uždavinių yra tarptautinis atskirų šalių duomenų palyginamumas įvairiais lygmenimis ir pjuviais, todėl ekonominiai, t. y. ekonominės veiklos ir gaminamos produkcijos, klasifikatoriai siejami įvairiais tarpusavio ryšiais, turi perėjimo nuo vieno klasifikatoriaus prie kito saitų, jų visuma sudaro suderintą ekonominių klasifikatorių sistemą. Tarptautinių ekonominių klasifikatorių tarpusavio ryšių nustatymo ir jų suderinamumo problemoms spręsti JT ir Europos Sąjungos statistikos tarnybos skiria labai didelį dėmesį.

Tačiau be tarptautinių uždavinių sprendimo, ši tarptautinė klasifikavimo sistema tenkina ir kiekvienos šalies statistikos poreikius, reikalingus šalies ekonominiam gyvenimui analizuoti. Be to, klasifikatoriai naudojami ne tik statistiniams uždaviniams spręsti, jie taip pat plačiai taikomi ir kitose ekonominio gyvenimo srityse. Tarptautinėje klasifikavimo sistemoje sudarytos sąlygos nacionaliniams klasifikatoriams rengti. Bet kurios šalies statistikai ir klasifikatorių tvarkytojai, laikydamiesi atitinkamų klasifikatorių rengimo taisyklių ir rekomendacijų, gali išplėsti ir papildyti tarptautinius klasifikatorius, pritaikyti juos savo šalies reikmėms.

Lietuva, atsižvelgdama į tarptautinių organizacijų rekomendacijas ir turėdama tikslą tapti Europos Sąjungos nare, pasirinko tarptautinę klasifikavimo

sistemą, naudojamą rinkos ekonomikos šalyse ekonominei ir socialinei raidai išreikšti. Kadangi anksčiau naudotos planinio ūkio plėtros klasifikavimo sistemos buvo atsisakyta, mūsų tikslas buvo kuo skubiau įdiegti naują sistemą, todėl jau 1992 m. spalio 23 d. Lietuvos Vyriausybė priėmė nutarimą Nr. 793, susijusį su registru kūrimu ir tarptautinių klasifikatorių pritaikymu ir diegimu Lietuvoje. Vadovaujantis šiuo nutarimu grupė Eurostato rekomenduojamų tarptautinių klasifikatorių, tokių kaip **HS**, **CN**, **SITC**, **CPC**, **CPA**, **NUTS**, pasaulio šalių ir teritorijų klasifikatorius (pagal ISO), valiutos (pagal ISO), matavimo vienetų (pagal ISO), klasifikatoriai, susiję su muitinės procedūromis, veiklos rūšių klasifikatoriai (**ISIC** ir **NACE**), profesijų klasifikatorius (**ISCO**), švietimo klasifikatorius (**ISCED**), ligų klasifikatorius (**ICD-10**), buvo priskirti institucijoms, tiesiogiai suinteresuotoms šių klasifikatorių naudojimu.

Vadovaujantis šiuo nutarimu, be kitų ekonomikos plėtrai reikalingų registru, buvo pradėtas kurti labai svarbus statistikai įmonių registras. Iki 1996 m. šiame registre įmonių veiklos rūšys buvo koduojamos pagal **ISIC 3 red.**, tačiau buvo tebenaudojamas ir **VLŪŠK** klasifikatorius. Registruojant įmonę buvo nurodoma ūkio šaka pagal **VLŪŠK**, taip identifikuojant pagrindinę įmonės veiklos rūšį. Statistikos departamentas, vadovaudamasis Jungtinių Tautų metodologine medžiaga, parengė pereinamuosius raktus iš **VLŪŠK** į **ISIC/NACE** klasifikatorius, kurie palengvino įmonės pagrindinės veiklos perkodavimo darbus.

Pradedant diegti europinę klasifikavimo sistemą, vienas svarbiausių teisės aktų buvo ES reglamentas EEC Nr. 9037/90, pagal kurį visos ES šalys narės buvo įpareigosios nuo 1995 m. naudoti veiklos rūšių klasifikatorių **NACE 1 red.** Atsižvelgiant į šio reglamento nuostatas ir vadovaujantis anksčiau minėtu Vyriausybės nutarimu, Statistikos departamento generalinio direktoriaus įsakymu 1992 m. **NACE 1 red.** buvo pradėta naudoti statistikoje. 1992 m. pabaigoje buvo pateikta **NACE 1 red.** klasifikatoriaus rengimo ir diegimo lietuvių kalba programa, pagal kurią 1995 m. pirmoje pusėje ji turėjo būti baigta diegti. Tai atitiko ir ES reglamento dėl **NACE 1 red.** nuostatas.

Naujai statistikos sistemai diegti atskirose statistikos srityse buvo nustatyti prioritetai: makroekonomikos, užsienio prekybos, žemės ūkio, migracijos statistika.

1992 m. **NACE 1 red.** 2-jų ženklų (skyrių) kodais buvo užkoduotos finansinės atskaitomybės (forma-F1) ataskaitos. Įmonės, pateikusios statistines (finansines ir darbo) 1992 ir 1993 m. I ir II ketvirčių ataskaitas, buvo sugrupuotos pagal **NACE 1 red.**: 1992 m. – 2-jų ženklų, o 1993 m. I ir II ketvirčių – 3-jų ženklų (grupių) kodais. Tam tikslui **NACE 1 red.**

struktūra agreguotu lygiu buvo išversta į lietuvių kalbą ir išsiųsta visoms valdžios institucijoms, rajonų statistikos tarnyboms, įmonėms ir kitoms organizacijoms. Nuo 1993 m. jau visos statistinės ataskaitos buvo koduojamos **NACE 1 red.** 2-jų ženklų lygiu.

Užsienio prekybos statistika pagal **KN** (Kombinuotąją nomenklaturą) pradėta rinkti nuo 1993 m. Duomenys buvo gaunami iš muitinės deklaracijų, kuriose prekės kodas buvo teikiamas pagal **KN**. Siekdama užtikrinti, kad statistiniai duomenys apie užsienio prekybą būtų renkami, palyginami ir analizuojami pagal JT priimtas tarptautines normas, kad būtų sudarytos sąlygos Lietuvos Respublikos muitų tarifų nomenklaturai parengti ir prisijungti prie Muitinių bendradarbiavimo tarybos tvarkomos Tarptautinės suderintos prekių aprašymo ir kodavimo sistemos konvencijos, Vyriausybė 1992 m. liepos 1 d. priėmė nutarimą Nr. 516 „Dėl harmonizuotos prekių aprašymo ir kodavimo sistemos įvedimo Lietuvos Respublikoje“, pasirengimo laikotarpij nustatydama nuo 1992 iki 1994 m. Atsižvelgiant į šame nutarime nustatytą pasirengimo laikotarpij, 1993 m. sausio 27 d. LRV nutarimu Nr. 30 „Dėl Europos Ekonominės Bendrijos kombinuotosios prekių nomenklaturės naudojimo“ buvo įteisintas šio klasifikatoriaus naudojimas rengiant muitų tarifus ir užsienio prekybos statistiką.

Atsižvelgiant į statistinių registrų ir klasifikatorių svarbą rengiant statistinę informaciją, Statistikos departamente 1993 m. pabaigoje buvo atkurtas registrų ir klasifikacijų skyrius, į kurio funkcijas įėjo registrų tvarkymo ir klasifikatorių pritaikymo bei diegimo problemų sprendimas. Klasifikatoriai statistinei informacijai rengti buvo pradėti naudoti originalo, t. y. anglų, kalba. Bet kurios srities klasifikatorių vertimas į lietuvių kalbą buvo nelengvas darbas dėl lietuviškų atitikmenų trūkumo, nes iki nepriklausomybės atkūrimo lietuviškų technikos terminų tvarkybai ir norminimui buvo skiriamas nepakankamas dėmesys. Šioje srityje plačiai buvo vartojama rusų kalba. Patirtis parodė, kad verčiant angliškus technikos terminus būtinas bendras vertėjų ir terminijos ekspertų darbas. Be to, tarptautinių klasifikatorių vertimas reikalavo labai specializuotų vertėjų žinių ir kartu puikaus verčiama teksto supratimo, specialių tos srities žinių. Padėtį sunkino ir tai, kad neturėjome specializuoto vertimo centro, kuriame būtų buvę galima sutelkti visas klasifikatoriams versti reikalingas jėgas. Be to, paskirsčius klasifikatorių vertimo darbus skirtingoms institucijoms, neturėjome galimybės derinti giminiškuose klasifikatoriuose vartojamų terminų. Klasifikatorių vertimo problemas sunkiai sprendė ir kitos Rytų Europos šalys, kurių ekonominė ir socialinė struktūra, palyginti su tuometinės Europos Sąjungos šalimis,

buvo labai skirtinga. Tačiau jų padėtis buvo labiau palankesnė šiam darbui, nes kiekviena jų turėjo savas klasifikatorių tvarkymo tarnybas, savus klasifikatorius ir atitinkamą terminiją.

Rengdami klasifikatorius bendravome su Lenkijos statistikos, Eurostato klasifikavimo ekspertais, konsultavomės su Estijos ir Latvijos kolegomis. Ypač daug konsultavomės su Prancūzijos INSEE ekspertais, dalyvavome jų rengiamuose mokymuose. Klasifikatorių diegimo darbų koordinatoriumi Pabaltijo šalims Eurostatas paskyrė Suomijos statistikos atstovą. Žinojome, kad darbų sėkmė labai priklauso nuo teisės aktų, kurie įteisintų pritaikytus klasifikatorius ir nustatytų jų naudojimo taisykles, parengimo. Tačiau visiems šiems darbams reikėjo daug laiko ir patirties.

Pagal planą 1995 m. buvo parengta **NACE 1 red.** nacionalinė versija – Ekonominės veiklos rūšių klasifikatorius (**EVRK**), kurio naudojimą Vyriausybė įteisino 1995 m. gegužės 17 d. nutarimu Nr. 696 „Dėl ekonominės veiklos rūšių klasifikatoriaus“. Šiuo nutarimu visos valdymo ir kitos institucijos, juridiniai ir fiziniai asmenys buvo įpareigoti koduodami veiklos rūšis naudoti **EVRK** ne tik statistikos tikslams, bet ir priimamuose teisės aktuose. Statistikos departamentui buvo pavesta tvarkyti klasifikatorių ir konsultuoti visus klasifikatoriaus naudotojus jo taikymo klausimais. Todėl nuo šio laiko vienas pagrindinių klasifikatoriaus tvarkytojo darbų buvo konsultacijų dėl klasifikatoriaus taikymo visose šalies ūkio srityse teikimas ir klasifikatoriaus naudojimo nuostatų, kurios labai skyrėsi nuo anksčiau naudotos klasifikavimo sistemos, aiškinimas. Priėmus šį nutarimą, labai paspartėjo europinės klasifikavimo sistemos diegimas Lietuvos statistikoje. 2003 m. šis nutarimas buvo pakoreguotas dėl klasifikatoriaus taikymo priimamuose teisės aktuose, o Statistikos departamentas buvo įpareigotas nustatyti statistinių duomenų teikimo pagal **EVRK** tvarką. Toks tvarkos aprašas buvo parengtas ir patvirtintas 2003 m. birželio 17 d. Statistikos departamento generalinio direktoriaus įsakymu Nr. DJ-114 „Dėl duomenų apie fizinių ir juridinių asmenų vykdomos veiklos rūšis pagal **EVRK** pateikimo statistiką tvarkančioms institucijoms ir įstaigoms tvarkos“. Visi šalies ūkio subjektai buvo įpareigoti su veiklos rūšimis susijusią statistiką rengti ir duomenis Statistikos departamentui teikti pagal šį klasifikatorių.

2002 m. pagal atnaujintą ES veiklos rūšių klasifikatorių **NACE 1.1 red.**, kuriame iš dalies buvo pakeista **NACE 1 red.** struktūra, buvo parengta nauja nacionalinė versija **EVRK 1.1** redakcija, pradėta naudoti nuo 2003 m.

Kadangi po nepriklausomybės atkūrimo buvo atsisakyta planinės ūkio plėtros klasifikavimo

sistemos, atskirose ministerijose, žinybose ir joms pavaldžiose ūkio srityse buvo naudojami modifikuoti sovietiniai klasifikatoriai, kur įmanoma pritaikant Europos Sąjungoje naudojamus, bet Lietuvoje dar neadaptuotus klasifikatorius. Buvo ir tokių ūkio sričių, kurioms nebuvo klasifikatorių, galinčių atitikti jų poreikius, todėl buvo kuriami vietiniai klasifikatoriai. Tokia padėtis reikalavo daug statistinio darbo sąnaudų perskaičiuojant pateiktus statistinius rodiklius pagal Eurostato naudojamą klasifikavimo sistemą. Buvo sričių, kuriose statistiko darbas buvo neįmanomas, o gaunami statistiniai duomenys netikslūs. Todėl buvo būtina skatinti šalyje taikyti tarptautinę Europos Sąjungoje naudojamą klasifikavimo sistemą, kurios diegimas, t. y. atskirų klasifikatorių vertimas į lietuvių kalbą, išverstų klasifikatorių ir adaptuotų leidinių leidyba, jų pritaikymas šalies reikmėms, kompiuterinių klasifikatorių duomenų bazių parengimas, specialistų mokymas, reikalavo didžiulių lėšų. Čia į pagalbą atėjo tarptautinis Europos Komisijos PHARE fondas. 1997–1999 m. Statistikos departamentas dalyvavo šio fondo programos lėšų finansuojamame projekte „Tarptautiniai klasifikatoriai / Statistikos modernizavimas“. Pagal šį projektą buvo parengta ir įdiegta daugiau kaip 20 tarptautinių klasifikatorių, reikalingų nacionalinių sąskaitų sistemai funkcionuoti ir integruoti į ES statistikos sistemą. Projekto programa buvo sudaryta bendradarbiaujant su Eurostato ekspertais, į ją įtraukti visi rekomenduojami tarptautiniai klasifikatoriai. Projektą vykdė užsienio ir vietinės firmos konsorciumas, o paramos gavėjas, taip pat ir atsakingas už projekto vykdymą buvo Statistikos departamentas. Projekte buvo numatyti klasifikatorių vertimo, redagavimo, lietuviškų terminų tvarkybos, duomenų bazės kūrimo ir leidybos darbai, todėl į projekto darbus buvo įtraukti ir Lietuvių kalbos instituto terminologai.

Statistikos departamentas, turėdamas tikslą į šį darbą įtraukti ir kitas suinteresuotas institucijas, inicijavo Vyriausybės nutarimą, kuris buvo priimtas 1998 m. balandžio 16 d. (Nr. 464 „Dėl tarptautinių klasifikatorių diegimo Lietuvos Respublikoje“). Šiuo nutarimu Vyriausybė įpareigojo visas ministerijas ir kitas suinteresuotas institucijas dalyvauti tarptautinių klasifikatorių diegimo darbuose pagal patvirtintą planą. Jame buvo numatyta lietuviškai parengti 18 tarptautinių klasifikatorių. Buvo sudaryta darbo grupė, kurią buvo įtraukti 23 atstovai iš visų suinteresuotų ministerijų ir institucijų. Be to, atitinkamos ministerijos kartu su statistikos departamentu buvo įpareigosotos sudaryti darbo grupes ir parengti joms priskirtų tarptautinių klasifikatorių nacionalines versijas: profesijų, švietimo, produktų pagal veiklos rūšį, produktų sąrašo, taip pat ligų klasifikatoriaus abėcėlinę rodyklę lietuvių kalba.

Vienas pagrindinių ir sudėtingiausių darbų šiame projekte buvo klasifikatorių vertimas iš anglų į lietuvių kalbą. Kadangi keletas į projektą įtrauktų klasifikatorių jau buvo versti į lietuvių kalbą, tačiau vertimą atliko skirtingi vertėjai, daug darbo reikėjo įdėti vienodinant įvairių technikos sričių, mokslo, švietimo, medicinos, žemės ūkio, maisto produktų ir jų technologijų, transporto, statybos ir įvairių pramonės šakų bendrosios vartosenos lietuviškus atitikmenis. Teko pradėti nuo šių dažniausiai vartojamų angliško įvairių gaminius įvardijančių terminų: *product* – gaminy (arba produktas), *device* – įtaisas, *equipment* – įranga, *appliance* – prietaisas (arba aparatas), *installation* – įrenginys, *installations* – įrenginiai (ne įrengimai), *component* – komponentas (ne sudėtinė dalis), *fitting* – jungiamoji detalė (ne fittingas), *lighting fitting* – šviestuvai, *gas cylinder* – dujų balionas, *shape* – fasoninis ruošinys, *plastics* – plastikai (ne plastmasės), *paper pulp* – popieriaus plaušiena (ne popieriaus masė), *cork* – kamštiena (ne visada kamštis), *assembly* – sąranka (ne rinkinys), *subassembly* – pablokis, *set, kit* – rinkinys, *set* – agregatas (pvz., *turbine generator set* – turbogeneratorinis agregatas), *controller* – valdiklis (ne kontrolierius), *control* – valdytuvas, regulatorius, *switch* – jungiklis (arba perjungiklis), *switchgear* – perjungtuvas, *valve* – sklendė (taip pat *valve* gali reikšti vožtuvą arba čiaupą, pvz., *cylinder valve* – baliono čiaupas), *cock* – čiaupas (ne kranas), *building* – pastatas (ne statinys), *shutter* – anginė (ne langinė), *reader* – skaitlys, *scanner* – skaitytuvas (medicinoje skeneris), *integrated circuit* – integrinis grandynas, *printed circuit* – spausdintinis grandynas, *chip* – lustas, *loader* – krautuvas (ne pakrovėjas), *profile* – profiliuotasis (ne profilis) ir pan. Svarbūs yra terminai, įvardijantys vyksmus ir veiksmus: *processing* – apdorojimas (maisto pramonėje ir kitose srityse reiškia *perdirbimą*), *treatment* – apdirbimas, *manufacturing* – gaminimas, *production* – gamyba, *recovery* – atgavimas (arba atkūrimas), *operating, operation* – eksploatavimas, *maintenance* – techninė priežiūra, *control* – valdymas (arba reguliavimas), *test, testing* – bandymas (kompiuterijos ir ryšių technikos srityse – *testavimas*), *verification* – patikrinimas (arba patikra), *inspection* – tikrinimas, *estimation* – įvertinimas, *evaluation* – vertinimas, *brazing* – kietasis litavimas, *soldering* – minkštasis litavimas, *tin dipping* – merkiavimas alavavimas, *construction* – statyba (reiškia ir *tiesimą*, pvz., *construction of roads and motorways* – kelių ir greitkelių tiesimas) ir t. t.

Nors klasifikatorių lietuviškų tekstų kalbinę ir terminologinę ekspertizę atliko Lietuvių kalbos instituto Terminologijos skyriaus darbuotojai, vadovaujami a. a. dr. Kazimiero Gaivenio, tačiau teko

kreiptis ir į Valstybinę lietuvių kalbos komisiją (VLKK) dėl klasifikatorių rengėjų siūlomų naujų terminų derinimo.

Per dvejus klasifikatorių vertimo darbo metus susikaupė daug ne tik anglų, bet ir prancūzų, vokiečių ir rusų kalbų terminų lietuviškų atitikmenų, kuriuos reikėjo išsaugoti. Kilo mintis parengti 3000 lietuviškų terminų žodyną. 1999 m. vasario 3 d. Statistikos departamento kolegija pritarė naujai kuriamo elektroninio terminų žodyno programai ir įpareigojo suinteresuotus statistikos skyrius prisidėti prie jos įgyvendinimo. Per palyginti trumpą laiko tarpą, t. y. iki 1999 m. spalio pabaigos, toks žodynas buvo parengtas. Jame buvo teikiami lietuviški terminai, jų atitikmenys anglų, prancūzų, vokiečių ir rusų kalbomis, jei tokie atitikmenys buvo rasti klasifikatorių tekstuose arba specialiuose žodynuose. Žodyne buvo lietuviškų terminų sinonimų skyrelis ir lietuviškų bei anglišku apibrėžčių laukai, nurodomos terminų santrumpos, vartojimo sritys. Šis žodynas palengvino klasifikatorių papildymo ir atnaujinimo darbus.

Siekdami įgyti tarptautinių klasifikatorių naudojimo patirties, projekto vykdymo laikotarpiu Statistika departamento ir kitų institucijų nacionalinių tarptautinių klasifikatorių versijų rengėjai ir naudotojai lankėsi Portugalijos, Prancūzijos, Čekijos, Jungtinės Karalystės, Italijos nacionalinėse statistikos tarnybose. Mus priėmė ir patirtimi pasidalijo šių tarnybų klasifikacijų ekspertai, buvo sudarytos sąlygos pabendrauti ir su tiesioginiais klasifikatorių naudotojais, įvairių statistikos rūšių informacijos rengėjais.

Remdamiesi kitų šalių patyrimu, labai svarbiu etapu laikėme duomenų bazės sukūrimą. Kad statistinė sistema galėtų normaliai veikti, klasifikatorių duomenų bazėje turėjo būti sukaupti ne tik Eurostato rekomenduojami tarptautiniai klasifikatoriai, bet ir jų nacionalinės versijos bei nacionaliniai, tik mūsų šalyje naudojami, klasifikatoriai, kuriuos tvarko įvairios valdžios institucijos – Muitinės departamentas, Švietimo, Socialinės apsaugos ir darbo, Sveikatos apsaugos ministerijos ir kt. Įgyvendindama Valstybės registrų integralios sistemos kūrimo strategijos įgyvendinimo priemonių planą, 2005 m. kovo 3 d. Vyriausybė priėmė nutarimą Nr. 247 „Dėl Tarptautinių ir nacionalinių klasifikatorių tvarkymo ir naudojimo valstybės registruose ir informacinėse sistemose“. Šiuo nutarimu buvo įteisinta Centrinė klasifikatorių duomenų bazė, kuri buvo sukurta vykdant minėtą PHARE fondų finansuojamą projektą. Duomenų bazėje sukaupta apie 30 klasifikatorių, ne vienas jų turi po kelias atnaujintas versijas. Tarptautiniai klasifikatoriai teikiami anglų ir lietuvių kalbomis, nacionalinės versijos ir nacionaliniai klasifikatoriai – lietuvių kalba. Šios bazės tvarkytoju buvo paskirtas

Statistikos departamentas. Į bazę įtraukti visų institucijų tvarkomi klasifikatoriai ir jų nacionalinės versijos, ji paskelbta internete. Buvo nustatyta klasifikatorių tvarkymo ir jų naudojimo tvarka, kurios privalu laikytis visoms institucijoms.

Siekdami atsižvelgti į naujų technologijų plėtrą ir sparčiai besivystančios ekonomikos struktūros pokyčius, modernizuoti statistinius duomenis, užtikrinančius viso pasaulio šalių ekonominės statistikos palyginamumą ir sudarančius sąlygas įmonėms įvertinti savo konkurencingumą, Eurostatas ir Jungtinių Tautų Statistika komisija sutarė dėl bendros klasifikatorių peržiūros programos. Šios sistemos peržiūra apėmė pasaulio lygiu Jungtinių Tautų ir kitų tarptautinių organizacijų rengiamus ir šalims rekomenduojamus klasifikatorius, taip pat Europos Sąjungos, Šiaurės Amerikos, Australijos, Japonijos ir kitų pasaulio regionų naudojamus veiklos rūšių, produktų ir prekių klasifikatorius. Peržiūra buvo pradėta 2000 m. Pirmiausia buvo siekiama JT rengiamus veiklos rūšių (**ISIC 3.1 red**) ir produktų (**CPC 1 red.**) klasifikatorius suderinti su įvairiuose pasaulio regionuose tvarkomais klasifikatoriais taip, kad statistinę informaciją be papildomų perskaičiavimų būtų galima palyginti pasaulio šalių mastu. Be to, buvo atsižvelgta į ekonominio gyvenimo pokyčius, labai sparčiai besivystančias gamybos technologijas, naujų produktų atsiradimą, labai išplėtotas informacinių, gamtosausgos ir kitų paslaugų sritis. Pagal Jungtinių Tautų klasifikatorių pertvarkymus buvo atnaujinti Europos Sąjungos šalyse naudojami Ekonominės veiklos rūšių ir Produktų pagal veiklos rūšį klasifikatoriai. Atnaujintos jų versijos (**NACE 2 red.** ir **CPA 2008**) patvirtintos Europos Parlamento ir Europos Tarybos reglamentais, o Europos Sąjungos šalys narės pradėjo juos diegti 2008 m.

Pagal atnaujintą Europos Sąjungos veiklos rūšių klasifikatorių (**NACE 2 red.**), atsižvelgiant į ES reglamento nuostatas, buvo atnaujinta ir Statistika departamento generalinio direktoriaus įsakymu patvirtinta **EVRK 2-oji redakcija** (nacionalinė **NACE 2 red.** versija). Kartu buvo patvirtinta **EVRK 1.1 red.** ir **EVRK 2 red.** ryšių lentelė. Rengdami **EVRK 2 red.**, jos projektą derinome su visomis ministerijoms ir kitomis suinteresuotomis institucijomis, atsižvelgėme į jų pasiūlymus tiek tikslindami vertimą, tiek įtraukdami naujus poklasius. **EVRK** nacionaliniai poklasiai daugeliu atvejų naudojami tik administraciniais tikslams, statistinė informacija iš esmės rengiama klasifikatoriaus klasių (4 ženklų) lygiu. Kadangi tarptautiniai klasifikatoriai buvo atnaujinti iš esmės keičiant jų struktūrą, statistikų laukė dideli pokyčiai. Buvo atliekami parengiamieji darbai: remiantis Eurostato rekomendacijomis buvo sudarytas naujų klasifikatorių diegimo

įvairiose statistikos srityse planas, parengta metodinė medžiaga, teikiamos konsultacijos dėl **EVRK 2 red.** naudojimo tiek statistikos specialistams, tiek klasifikatoriaus naudotojams, organizuoti teritorinių statistikos valdybų specialistų, besiruošiančių atlikti ūkio subjektų veiklos rūšių perkodavimo darbus, mokymai. Pirmieji dideli darbai buvo atlikti statistiniame ūkio subjektų registre perkoduojant veiklos rūšis pagal naująją **EVRK 2 red.** Kadangi dėl struktūrinių pokyčių klasifikatoriuose tik mažą įmonių dalį buvo galima perkoduoti automatiškai, buvo atliekamos ir tiesioginės įmonių apklausos dėl jų vykdomos veiklos išaiškinimo, peržiūrimi į statistines atrankas patekusių įmonių sąrašai. Šiuo metu registre įmonių veiklos rūšys yra koduojamos ir pagal **EVRK 1.1** ir **2 red.** Dvigubi įmonių veiklos rūšių kodai bus iki 2011 m., nes jie reikalingi rengiant einamąją statistiką arba atgaline data perskaičiuojant statistinius duomenis. Analogiškai parengta ir atnaujinta **CPA 2008** klasifikatoriaus nacionalinė versija – Produktų,

gaminių ir paslaugų klasifikatorius (**PGPK 2008**). Pagal planą šių klasifikatorių diegimas turi būti baigtas 2011 m.

Dėl pagrindinių tarptautinių veiklos rūšių ir produktų klasifikatorių, sudarančių tarptautinės klasifikavimo sistemos dalį, peržiūros atsirado būtinybė peržiūrėti ir kitus sistemos klasifikatorius, tarpusavyje susietus įvairiais ryšiais. Tarptautinė darbo organizacija, bendradarbiaudama su Eurostatu, parengė atnaujintą profesijų klasifikatoriaus versiją **ISCO-08**, kurį įdiegti taip pat numatoma iki 2011 m.

Taigi iki 2011-ųjų turėtų būti galutinai atnaujinta tarptautinė klasifikacijos sistema. Nors klasifikatorių struktūrinių pakeitimų įgyvendinimas reikalauja labai daug papildomo oficialiosios statistikos rengėjų darbo, tuo pat metu siekiančių išlaikyti laiko atžvilgiu palyginamus duomenis, atnaujinti klasifikatoriai statistinės informacijos vartotojui sudaro sąlygas objektyviai suvokti ekonominius ir socialinius reiškinius savo krašto, Europos ir pasaulio mastu.